

povědným příslušníkem dané obce ve všech jeho částech i celku. Tak i jeho významný podíl na nejpoličtější orientované události jeho života "Chartě 77" byl a je charakterisován touto jeho obecnou a konkrétní filosofickou i občanskou angažovaností. Nedbaje útrap vzal na sebe úkol mluvčího "Charty 77", v němž obstál nepochybným způsobem. Pro krátké občanské veřejné vystoupení neváhal dát v sázku celé duševní bohatství své osobnosti a všechny myšlenkové vývoje, jejímž hodnocením se budou zabývat další generace. Udržel onu nepartikulární odpovědnost občana za věci obce, nikoliv jen této určité obce, ale též a především za onu všeobecnost, která – a jedině ta – zakládá lidskou morálku. Proto mohla "Charta 77" vzbudit tak všeobecný zájem, neboť, v neposlední řadě díky Patočkově postoji

i formulacím, stavěla a staví do popředí i protikladu jakékoliv partikularitě právě tuto obecnou orientaci, povinnost občana bránit to, co lidskou obec ustavuje a udržuje. Pro Jana Patočku slovo pravdivost neznamenovalo okamžité rozhodnutí, nýbrž trvalou odpovědnost ke všem věcem lidského života, pilnou, nikdy neutuchající věcnost. Také tento nekrolog se držel této zásady. Jeho záměrem nebylo vyzdvižení zásluh a jejich vtesání v paměť dějin, ani vyznání osobní nesmírné úcty k člověku nejen obdivovanému, ale mnohým srdcím blízkému, nýbrž jen a pouze věčně odpovědný pohled na příliš brzo ukončený běh života člověka, jehož jméno se výrazně zapsalo do dějin našeho národa.

Prof. Dr. Jiří Hájek DrSc
mluvčí Charty 77

Co můžeme očekávat od Charty 77?

Jan Patočka *

Mezi početnými otázkami, které nám kladou domácí i cizí (a jež si musíme ovšem klást i sami) je otázka tohoto titulu jedna z nejpálčivějších. Vždyť každý konflikt směřuje k vyřešení a je to výsledek, který nakonec rozhoduje, ať jinak máme sympatie pro tu či onu stranu na základě způsobu, jak si počíná. A sympatií vzbudila Charta dost, nepotřebuje si více přát; čím větší sympatie, tím však bývá větší i starost. A tak se musí vyjadřovat často také způsobem, který na první pohled nemusí být příjemný: vždyť není právě slast být upomenut na iluze, kterým se člověk rád oddává a zejména tehdy, když zřetelně visí na tenkém provázku nad velikou hloubkou, když na opačné straně je veškerá moc a její takřka nespočetné prostředky, kdežto na vlastní straně jsou téměř veskrze jen "ideální" položky. Co může pak Charta očekávat? Jaká je její budoucnost? Mnozí tazatelé jdou až tak daleko, že se ptají: nezhorší Charta situaci naší společnosti? Nezavdá podnět k další represí, k potlačení těch, o kterých se dosud nevědělo, že patří ke kritikům – a k "zvýšené bdělosti" vůbec, která postihne všechny bez rozdílu, pokud měli ještě nějakou volnost pro ruce a lokty? Vždyť tak tomu přece bylo po r. 1968-69: napřed pohovory a všelijaké očištné komise, pak vylučování ze strany a ze zaměstnání, systematický sběr kádového materiálu, nemožnost pro určité lidi uchytit se kdekoliv, pronásledování i rodinných příslušníků atd atd. až po stále opakované "komplexní hodnocení", u kterých si mnozí slibují, že jednou přestanou a která přestat nemusí.

* Tento text napsal prof. Jan Patočka již v nemocnici, 5 dní před svou tragickou smrtí.

Odpovězme si však otevřeně: žádná poddajnost zatím nevedla k zlepšení, nýbrž jen k zhoršení situace. Čím větší strach a servilnost, tím více si mocní troufali, troufají a budou troufat. Není žádný prostředek, jak zmenšit jejich tlak, než jsou-li znejistění, vidí-li, že nespravedlnost a diskriminace nejsou zapomenány, že se nad tím vším voda nezavírá. To neznamena vyzývání k bezmocnému vyhrožování, nýbrž chování za všech okolností důstojnému, neustrašenému, pravdivému, které imponuje prostě tím, jak se odráží od oficiálního.

Kvalitativně a v jednotlivých případech se tedy represe může zvětšit. Lidé mohou ztrácet i taková zaměstnání, která dodnes byla útočištěm: noční hlídačství, mytí oken, topičství, pomocná místa v nemocnicích. Ale ne nadlouho, někdo to nakonec udělat musí. A kvalitativně to všechno není nic nového. Nevyvážá to než zdaleka ono znejistění, kterému je sebevědomí mocipánů vystaveno. Nikdy si již nemohou být jisti, koho mají před sebou, nikdy již nebudou vědět, zda ti, kdo je poslouchají dnes, budou k tomu ochotni ještě zítra, až se ukáže vhodná příležitost být zas opravdu sami sebou.

Ať mi je dobře rozuměno: neradíme k neupřímnosti, nýbrž naopak k tomu neříkat a nekonat nikdy nic nevhodného, pokud to není vynuceno; nedělat to ze závisti a pro svůj větší vlastní prospěch. Takové jednání vynutí i uznání protivníka a solidaritu stejně postižených. Bylo základem dosavadního úspěchu Charty 77 – spolu s opačným jednáním těch, kdo proti ní bojovali.

Fakt, že protivníci Charty v oně divoké kampani rozpoutali vášnivou polemiku bez ohledu na fakta, ve skutečnosti, že operovali neprokázanými tvrzeními, že nás kacérovali

dříve, než svůj názor mohly říci jediné kompetentní instance, že nás nechali utloukat zřejmě zmanipulovanými rezolucemi, získalo nám doma i v cizině více sympatií, než jsme si troufali očekávat. To je již samo důležitým výsledkem: nevina a slušné vystupování je rovněž mocný faktor politické skutečnosti. Zákonnost vystoupení Charty, fakt, že celý její cíl je pěstění zákonnosti bezvýjimečné a veřejně kontrolované, zřejmě nechť protivníkům přistoupit na tuto zásadu rovnosti občana před zákonem, uhýbání od věcného k osobnímu-to vše nám získalo mnoho politické půdy a donucuje i protivníka, aby si uvědomil, že musí hledat nové prostředky boje, než je pouhé velkopanské utloukání průhlednými báchorkami o protistátních centrech a odmítání diskuse s domněle zkompromitovanými. Neboť neběží o osoby, nýbrž o věcné argumenty, a těch na straně protivníků dosud vůbec nebylo.

Ale právě zde se dobře s námi cítící tazatel nezastaví. Jak dlouho si myslíte, že budete mít sympatie vlastních lidí, nebudete-li s to jim pomoci něčím jiným než papírovými protesty? A jak dlouho vydrží sympatie ciziny, která nakonec musí přeci počítat s realitami, jak jsou, a která přeci musí jednat s těmi, kdo mají v rukou ty skutečnosti, na kterých závisí reálný život lidstva, odzbrojení, mír, zásobování základními surovinami?

Pokusme se obrátit otázku. Zeptejme se, co čekáme my od Charty, t.j. od podpisu Mezinárodních paktů o lidských právech, o právech hospodářských, sociálních a kulturních. A zeptejme se, co od jejich podpisu čekali ti, kdo je podpisovali na obou stranách bariéry. Nebude potom jasnější, čeho Charta už dnes docílila? Nemýlíme-li se, očekávali podpisovači mnohých zemí Východu, že se na chování mocných k publiku nebude muset nic měnit, že všechno bude jako předtím. Na druhé straně se však vkládalo do paktů mnoho nadějí, obecnostvo bylo ochotno vidět v nich novou, ba jedinou jasnou garancii toho, že se nebudou opakovat události dvacátých a třicátých let v Sovětském svazu a padesátých let u nás, k nimž došlo přesto, že tyto státy se zapřísahaly socialismem, lidskostí a nejsvobodnějšími ústavami na světě. Po ústavní a zákonitě stránce v nich přece od těch dob nedošlo k žádným podstatným změnám, ne-li k horšímu! Mezinárodní pakty na základě konference v Helsinkách však přinesly něco vskutku nového a s tím novou nadějí lidstva. Důvod, proč vystoupení Charty a vystoupení proti Chartě, jež nelze nazvat jinak než zběsilým, vzbudilo takovou pozornost a stalo se jednou z velkých událostí, nebyl nic jiného, než toto dvojí očekávání a jeho zklamání. Zde tedy vidíme, že Charta již vykonala, čeho již dosáhla! Ukázalo se, že realizace paktů nebude tak hladkou věcí, jak by se mohlo zdát, že existuje pojetí socialismu, které mu rozumí nikoli "demokraticky", nýbrž spíše despoticky, a že není proto ochotno se svými demokra-

tickými partnery diskutovat, aspoň o všem a bezpodmínečně. Že si mnozí na tento způsob teprve budou muset zvykat. Že sice už dnes se mu hledí na pohled přizpůsobit, ale že je cesta daleká. A že toto bylo odkryto, že svět nezůstal potmě a v nejistotách, v mlhách, je přece kladný výsledek, je pozitivní výsledek Charty! Jsme přesvědčeni, že není nikdo na světě, kdo neví, že helsinské výsledky musí být přijaty, jinak že nevyjdeme z různých modalit válek a skoroválek; že není, kdo by nevěděl, že musí udělat mnoho ústupků. Ale jak hrozně dlouhá je to ještě cesta, víme teprve dnes a díky Chartě! Díky jí víme též, že svět je zklamán, bolestně zklamán ve svých očekávaních! Což si někdo myslí, že důvodem popularity Charty je buď láska k nám (naprosto světu neznámým), nebo nějaké spiknutí těch, kdo intrikují proti uvolnění napětí? Nikoli, je to zklamání z falešného uvolnění napětí, které mluví z hlasů západních socialistů a komunistů, kteří žádají, ba prosí o slušné zacházení se signatáři Charty!

Tak vida, bude znít odpověď, přiznáváte přece: hlavní "pozitivní" výsledek Charty je to, co jeden západní politik označil, "že se východní státy octnou v Bělehradě na lavici obžalovaných". Tato slova ani ten úmysl nejsou od nás. Do Bělehradu je krom toho ještě daleko. Východní země urazily notný kus cesty od padesátých let k realizaci lidských práv; proč se pojednou tak polekaly a poplašily? Přes tvrdá slova a nedobré činy nejsou všechny cesty přece zavřeny. Vidíme dokonce, že jakési, podle nás dost ještě hanebné, ale přece jen uvolňování se děje tak, že by ho nebylo, nebýt Charty; tak např. v přijímání do kulturních svazů, kde ovšem podpis Anticharty byl neslavnou vstupenkou; vedle jiných neméně "slavných". Ale naši věci není nikomu nahlížet do svědomí, nýbrž pouze pozorovat a konstatovat.

Ale také pozorovat a konstatovat vývoj vnitřních věcí! Konstatovat, že lidé dnes zase vědí, že existují věci, pro které stojí za to také trpět. Že věci, pro které se eventuálně trpí, jsou ty, pro které stojí za to žít. Že tzv. umění, literatura, kultura etc. bez těchto věcí jsou pouhý řemeslný provoz, který to nikdy nepřivede nikam než z kanceláře do účtárny a z účtárny do kanceláře. To všechno dnes víme - nemalou měrou díky Chartě 77 a všemu tomu, co s ní souvisí.

Možná, že mocní tohoto světa budou pomalu volit tu cestu, že si budou předem rozmyslet, jak přizpůsobit své zamyšlené činy písmenu Paktů. Již to je jistý zisk; stane-li se zvykem, bude ku prospěchu všech. Charta nezamýšlela nikdy působit jinak než pedagogicky. Ale pedagogicky působit - co to znamená? Vychovávat se může pouze každý sám, ovšem často stržen příkladem; též varován špatnými výsledky a poučen rozmluvou, diskusí. Výchova, to znamená pochopit, že je něco

jiného v životě než strach a prospěch a že tam, kde se maxima "účet světí prostředky" vykládá: "Libovolný účel světí libovolné prostředky", vede to rovnou do černé díry. Charta by chtěla, aby podřízení jednali samočinně a dobrovolně a nadřízení aby viděli, že stojí zato být uznáván jedině lidmi, kteří jsou si vědomi své důstojnosti. Aby si lidé uvědomovali, že na světě nerozhodují ani peníze, ani síla, ba ani nadání, nýbrž že nejdůležitější je pochopit pravý okamžik a přijít včas.

Krátce: od Charty je možno čekat, že v náš život vstoupí nová ideová orientace, která sice nijak nestojí v protikladu k orientaci socialistické, která dosud měla monopol tak exkluzivní, že mohla reklamovat svou přednost dokonce i ve formě očividně nedostatečné: orientace na základní lidská práva, na morální element v životě politickém i soukromém; Charta neustane připomínat, co náš život dluží oněm právům, která zákonitě našim občanům patří, neustane to připomínat naší i cizí veřejnosti, ať je riziko této činnosti jakékoliv.

prof. dr. Jan Patočka

Praha, 8. března 1977

Podnět pro prokurátora

Dne 6. ledna 1977 uveřejnilo Rudé právo článek "Stržené masky", ve kterém se uvádí, že čs. bezpečnostní orgány zadržely čs. občana Josefa Grohmana pro podezření z trestné činnosti vyzvědačství.

Uveřejnění tohoto článku je v hrubém rozporu s Ústavou ČSSR, a trestním zákonodárstvím ČSSR, neboť článek píše o Grohmanovi jako o usvědčeném špionovi. Rudé právo si osvojuje funkci, která v naší republice přísluší pouze soudu. Rudé Právo na příklad tvrdí, že "byl chycen při činu špion Grohman, který se za jidášský groš prodával a zrazoval", který "se upsal čertu, upsal se nepřátelské protičeskoslovenské špionáži". § 2, odstavec 2 Trestního řádu stanoví, že "dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen".

Jelikož uvedený článek Rudého práva pomlouvá ing. J. Grohmana, a zároveň vykonává nepřipustný veřejný nátlak na orgány, činné v trestním řízení, žádám Vás, pane Generální prokurátore, abyste zasáhl a donutil Rudé právo k uveřejnění opravy v tom smyslu, že inž. J. Grohman je prozatím pouze ve vyšetřovací vazbě, že na něho dosud nebyla podána ani obžaloba a že o tom, je-li špion nebo ne může v naší republice rozhodnout pouze soud pravomocným rozsudkem.

Advokát chudých

Oprava z Prahy

Škoda, že Vaše Listy se k nám dostávají většinou se zpožděním. Jinak bych na Vás článek Skandál v Římě* reagoval dříve.

Shodou okolností znám několik pracovníků Výzkumného ústavu matematických strojů, a tak mohu opravit zkreslující údaje zmíněného článku.

Skutečně se stalo, že neopatrní (nebo už jen cyničtí) pracovníci Čs. televize navštívili na jaře r. 76 zmíněný ústav, vyžádali si několik "slušně oděných" pracovníků, aby s nimi mohli natočit krátký šot do televizního filmu. Ale: vím přesně, že nikdo z pracovníků ústavu netušil, o jaký šot a o jaký film se jedná. Důvodem toho, že svolili, byla snad spíše legrace, recese, pobavení... Není tedy pravdou to, co píšete: "Jaké však bylo jejich zděšení, když po příchodu do vinárny zjistili, že tam sedí "kapitán" Minařík, jemuž mají dělat partnery. Couvnout se však už nedalo...". Víť určitě, že žádného Minaříka tam zmínění neviděli a nepotkali. Domnívali se, že jde o film reklamní či dobrodružný, byl jim sdělen název toho filmu, ale netušili, že budou statovat ve fingovaném a kamuflovaném "verbování J. Pelikána do služeb CIA". Nebudu raději komentovat, jaký byl jejich údiv, když si pak v novinách (v programu televize) přečetli: "Skandál v Římě, svědectví kpt. Minaříka". Kdo by se taky nedivil.

Také Vaše poznámky o tom, že kádrovák si chtěl přivydělat, nejsou namístě. Kádrovák to u nás totiž nemá zapotřebí.

Chápu, že takověto a jiné fámy se k Vám asi dostávají cestami roztloukanými (sám jsem se jen v Praze setkal asi se čtyřmi versemi líčení toho směšného podvodu), a že tím občas nutně dochází k jejich zkreslování.

Podstatné je na tom to, že byste měli takovýchto blamáží, podrazů a očividných podvodů na straně současné politické moci v ČSSR lépe využívat k hájení té pravdy, o jejíž prosazení všichni usilujeme. My tady doma i Vy za hranicemi. Ta pravda – že totiž potřebujeme jinou, poctivou politiku a jiné, kvalifikované a humánní řízení svého socialistického státu, a že bude nutno – (dřív nebo později) – skoncovat s tou velikou lží, na níž bylo v letech 69-70 vše postaveno – ta pravda se totiž neobhájí sama. Musíme jí usilovně, krok za krokem, den co den pomáhat. K obhájení oné velké pravdy nelze ovšem používat polopravd či zkreslujících informací. Nelze. Za žádných okolností.

Jako malý příspěvek Vám posílám dvě fotky**. Nejsou technicky dobré. Navíc jsou

* Viz LISTY, srpen 1976, č. 4, str. 11 (pozn. red.).

** Z technických důvodů nemůžeme reprodukovat.